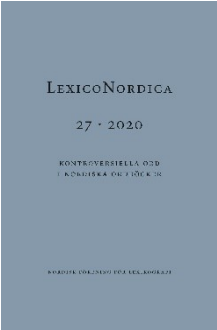

LexicoNordica

Titel:	Beskriva utan att diskriminera. Representation av könsidentitet och sexuell läggning i Svensk ordbok	
Forfatter:	Stellan Petersson & Emma Sköldberg	
Kilde:	LexicoNordica 27, 2020, s. 97-115	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© 2020 LexicoNordica och författarna

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Beskriva utan att diskriminera. Representation av könsidentitet och sexuell läggning i *Svensk ordbok*

Stellan Petersson & Emma Sköldberg

The purpose of the paper is to present and discuss the treatment of controversial words in the development of a new edition of the Swedish monolingual dictionary *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* (SO), which is expected to be published in 2021. The focus of the article is on the semantic fields of sexual orientation and gender identity, and the challenges met in the process of developing a non-discriminatory and descriptively adequate resource. A more inclusive and updated lemma list is put forward, as well as revisions of definitions and linguistic examples. The article discusses usage labels of negatively charged words and explores the role of links to promote non-discriminatory word choices. Furthermore, methodological questions are raised, and the role of corpora and other sources of data is discussed.

1. Inledning

Den första upplagan av samtidsordboken *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* (hädanefter SO) kom ut 2009. Sedan några år tillbaka pågår ett arbete med att uppdatera verket. Upplagan från 2009 har utan tvivel många förtjänster, men mycket kan också förbättras och moderniseras i den. Exempelvis är betydande delar av innehållet från 1980-talet. En del av detta material behöver revideras för att ordboken ska spegla samtida svenska och samtidigt vara en relevant resurs för de tänkta användarna – såväl modersmålstalare som avancerade inlärare – och fungera som stöd vid reception och produktion (se vidare bl.a. Malmgren 2009).

Inför 2009 arbetade den dåvarande SO-redaktionen med bl.a. genusfrågor (se vidare Sköldberg 2020). Den nuvarande SO-redaktionen, till vilken artikelförfattarna hör, har ett något bredare fokus. Arbetet rör nu kontroversiella ord, som kan föras till frågor om genus men även till andra områden. De sju diskrimineringsgrunderna, som återfinns i diskrimineringslagen från 2008, är utgångspunkter i utvecklingen. Diskrimineringsgrunderna, d.v.s. kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, etnicitet, funktionsnedsättning, ålder och religion (*Diskrimineringslagen* 2020), fungerar som ett slags semantiska fält. Det finns andra semantiska fält med liknande kontroversiella ord. Som exempel kan ord som betecknar kroppsform, politisk tillhörighet och social klass nämnas. Det pågående revideringsarbetet måste emellertid avgränsas på något sätt, och diskrimineringsgrunderna ger ett icke godtyckligt sätt att ringa in fokusområdet.

Syftet med föreliggande artikel är att redogöra för och diskutera redaktionens arbete med kontroversiella ord i SO. Närmare bestämt behandlas två av diskrimineringsgrunderna, och de semantiska fält som är förknippade med dem, nämligen könsöverskridande identitet eller uttryck samt sexuell läggning.

Sedan 2017 är SO, tillsammans med *Svenska Akademiens ordlista* (SAOL) och *Svenska Akademiens ordbok* (SAOB), tillgänglig i ett gränssnitt via webbplatsen svenska.se, och användningen av ordboksportalen ökar konstant. Såväl SO som SAOL baseras på innehållet i vår interna databas (i det följande kallad Lexikalisk databas), som har utvecklats vid Göteborgs universitet sedan 1970-talet och som senare inköpts och vidareutvecklats med finansiering av Svenska Akademien.¹ Enligt Josephson (2018:249) är denna lexikaliska databas ”en dold makthavare över det svenska ordförrådet”. Josephson (2018:250–251) menar vidare att det vore önskvärt att inte alla större ordböcker över svenskan grundade sig

1 Se Rydstedt (2012:19ff.) för en ingående beskrivning av bl.a. bakgrunden till Lexikalisk databas.

på en och samma lexikaliska resurs. Enligt honom skulle fler ordböcker, utgivna av flera olika aktörer, tillsammans ge en bättre bild av svenskans variation och uttrycksmöjligheter. I dagsläget är det dock så att det ordförråd som SO-redaktionen väljer att behandla – och inte behandla – samt hur detta ordförråd presenteras, ofrånkomligen har betydelse för vad som uppfattas som korrekt normalprosa. SO-redaktionens målsättning att erbjuda allmänheten en lexikografisk resurs som är både deskriptivt adekvat och diskrimineringsfri, ska ses mot bakgrund av dessa fakta.

2. Teoretiska utgångspunkter

I vårt arbete med fälten könsidentitet och sexuell läggning har vi tittat närmare på teorier om nedsättande ord. Under processen har vi vidare förtydligat på vilket sätt vårt arbete skiljer sig från olika försök att belysa sociala förhållanden och problem genom diskursanalys.

Inom språkfilosofin har s.k. *slurs* diskuterats nyligen av t.ex. Nunberg (2017). *Slur* betyder ungefär 'smädeord' eller 'nedsättande ord'. Nunberg tänker sig att det som gör att något blir ett nedsättande ord har att göra med ordets sociala och historiska bakgrund. Ta t.ex. ordet *redskin* för amerikansk ursprungsbefolkning. Varför är det nedsättande? Nunberg tänker sig att det nedsättande inte är en komponent i själva betydelsen. Men ordet har använts, och används idag, inom sociala grupper som har en negativ eller stereotyp uppfattning om den amerikanska ursprungsbefolkningen. Vårt sätt att hantera brukskommentarer ligger i linje med Nunbergs resonemang, vilket vi kommer att se längre fram.

Moon (2014) och Chen (2019) diskuterar lexikografi från ett kritiskt, diskursanalytiskt perspektiv. Moon koncentrerar sig på engelska inlärningsordböcker och på aspekter som kan tänkas vara extra relevanta för dem som inte har engelska som modersmål,

och diskuterar ideologiskt laddade ord, utifrån teman som ålder, sexualitet och etnocentrism. Chen anser att studiet av ordböcker kan vara en del av ett bredare forskningsprogram inom kritisk diskursanalys (se t.ex. Fairclough 2010, van Dijk 2015). Ordböcker kan vara ideologiskt laddade och bidra till reproduktion av illegitima maktstrukturer i samhället, enligt Chen. I arbetet med kontroversiella ord har redaktionen en annan, kanske lite mer försiktig, ingång. Vi har målet att utforma en diskrimineringsfri produkt, men har inga särskilda mål när det gäller analys av lexikografins förhållande till frågor om ideologi och makt.

Wojahn (2015) är intressant i sammanhanget, eftersom han diskuterar språkplanering och språkaktivism: försök att förändra språket för att på det sättet belysa t.ex. ojämlikhet mellan kvinnor och män eller personer med olika sexuella läggningar eller könsidentiteter. Vårt uppdrag är i första hand deskriptivt och inte språkaktivistiskt. Samtidigt vill vi, återigen, utforma en diskrimineringsfri produkt, och behöver i vissa fall göra val som inte är renodlat lingvistiska. Även detta återkommer vi till längre fram.

3. Arbetsprocess

Redaktionen arbetar, som tidigare sagts, med att uppdatera och utveckla Lexikalisk databas inför en ny upplaga av SO, som beräknas bli publik under år 2021. Kärnan i databasen utgörs av de ca 65 000 artiklar som ingår i SO (2009) (se bl.a. Sköldberg & Hannesdóttir 2017, Sköldberg 2018 och Blensenius 2019 för redogörelser av olika slags arbetsuppgifter som redaktionen har valt att satsa på).

I arbetet med de kontroversiella orden kan man, något idealiserat, urskilja följande steg. Först görs en avgränsning av ett semantiskt fält, t.ex. sexuell läggning eller etnicitet. Därefter formas en hypotes om de i fältet ingående ordens frekvens, betydelse, kombinatoriska egenskaper etc. I ett tredje steg testas hypotesen,

och redaktionen försöker att verifiera eller falsifiera den. Detta sista steg är det mest omfattande och tar mest tid.

Ibland görs arbetet från scratch. Redaktörerna tar då sig an ett ord som finns bland nyordskandidaterna och som har bedömts hålla måttet för inklusion i ordboken. Ibland finns det redan artiklar i databasen, och hypoteser och ställningstaganden från tidigare redaktörer kan i så fall omprövas, vilket ibland resulterar i revidering av befintliga artiklar, på grund av att andra material konsulterats, att språkbruket ändrats, eller att andra teorier, studier eller principer fungerat som utgångspunkt.

Hur hittas artiklar med kontroversiella ord i databasen? En vanlig metod är fritextsökning i gränssnittet mot Lexikalisk databas. Genom sökningar på t.ex. *homo**, *sexualitet* eller *trans** (som kan begränsas till innehållet i exempelvis definitioner eller språkprov) ges listor på artiklar där dessa ord och förled ingår.

Redaktionen använder vidare ett flertal metoder för att välja ut ord bland nyordskandidaterna och för att hitta lämpliga söksträngar för fritextsökning, främst följande:

- sökningar i korpuser som tillhandahålls av bl.a. Språkbanken Text, Mediearkivet samt Kungliga bibliotekets tjänst Svenska dagstidningar
- sökningar på Google
- diskussioner inom redaktionen
- diskussioner med andra kollegor vid t.ex. forskningsseminarier vid Göteborgs universitet, på symposier, konferenser m.m.
- genomgångar av branschordlistor, t.ex. RFSL:s² begreppsordlista
- läsning och diskussioner av relevanta teorier och studier.

2 Förkortningen RFSL står för Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (tidigare Riksförbundet för sexuellt likaberättigande).

SO bygger till stor del på korpusmaterial. De korpusar som användes under arbetet inför 2009 års upplaga (och dess föregångare) innehöll huvudsakligen svenska dagstidningar och romaner, dvs. etablerat, redigerat skriftspråk (se Inledning i SO 2009:XII). De material som nuvarande redaktion utgår ifrån är av ett mer varierat slag. Bland annat ingår även texter från sociala medier i de aktuella korpusarna (se vidare bl.a. Sköldberg & Hannesdóttir 2017). Valet av data påverkar vilka ord som hamnar bland nyordskandidaterna, och hur det faktiska bruket av vissa ord ser ut i materialen – detta har inflytande på vår beskrivning.

4. Granskning och revidering

I samband med arbetet med ordboksartiklar som kan kopplas till diskrimineringsgrunderna fokuserar redaktionen på följande informationskategorier och frågeställningar:

- Lemmabestånd. Vilka uppslagsord är med? Vilka är inte med?
- Betydelsebeskrivningar. Hur definieras enskilda ord? Vilka ord används i betydelsebeskrivningarna?
- Brukskommentarer. Hur används ”<nedsättande>”, ”<kan uppfattas som stötande>”, m.m.?
- Språkprov. Vilka exempel (sammansättningar, fraser och meningar) anförs?
- Länkar. Mellan vilka uppslagsord och betydelser hänvisas det?

Exempel från var och en av dessa informationskategorier presenteras nedan.

4.1. Lemmabestånd

I SO (2009) finns det ett flertal ord kopplade till fältet sexuell läggning och könsidentitet, t.ex. *bisexuell, gay, hbt, homofobi, homosexualitet, homoäktenskap, lesbisk, queer- och transvestism*. Här är några av de – för SO:s del – nya ord som har lagts in i databasen inför nästa upplaga: *cisperson, dragqueen, hbtq, hbtqi, hen, heterosexuallitet, icke-binär, könsbekräftande, könsdysfori, könsidentitet, könsöverskridande, pansexuell* och *polyamorös*. Genom att också dessa ord upptas skulle man kunna säga att de sexuella läggningar m.m. som dessa ord betecknar också erkänns.³ Samtidigt är det, som vid *heterosexualitet*, inte bara beteckningar på normbrytande förhållanden etc. som läggs in. Det kan tyckas märkligt att just *heterosexualitet* inte är upptaget sedan tidigare, men det kan ha att göra med frekvenser i de skrivna material som ordboken baseras på. På ordet *homosexualitet*, som finns med i SO (2009), får man 83 353 träffar (sidor) om man söker i alla svenska material i Mediearkivet, Nordens största digitala nyhetsarkiv. Ordet *heterosexualitet*, som nu lagts in i databasen, ger däremot endast 2 903 träffar i motsvarande material.

För övrigt kan konstateras att bruket av pronomenet *hen* har ökat radikalt i svenskan sedan förra upplagan utarbetades. Ordet har varit i tio-i-topp bland de mest sökta orden på svenska.se sedan portalen lanserades, och det har en självklar plats i nästa upplaga av SO (jfr stilruta under uppslagsordet *han* i 2009 års tryckta upplaga, som bl.a. gäller ”det rätt orealistiska *hän* (från finskan)”). Det nya pronomenet anges ha två betydelser, dels ’könsneutral benämning på person som är omtalad, eventuellt implicit, i sammanhanget’, dels ’benämning på person som inte vill eller kan kategorisera sig som entydigt man eller kvinna’.

3 Jfr NLO (1997:18) i vilken det står: ”Litt overdrevet kan man si at når en språklig foreteelse tas inn i en ordbok uten reservasjoner, er den til en viss grad opphøyet til (uoffisiell) norm”.

4.2. Definitioner och definitionsvokabulär

Vid granskningsarbetet revideras befintliga definitioner. Som exempel kan betydelsebeskrivningarna av substantivet *kön* i SO (2009) respektive i SO2-databasen (mars 2020) anföras. I det följande ges förkortade versioner av innehållet i de bägge artiklarna.

SO (2009):

kön ... 1 endera av de två rolltyperna vid fortplantningen (dvs. hona el. hane, kvinna el. man) *könsbestämning; könsbyte; hankön; honkön; kvinnokön; kvinnligt kön; manligt kön; skillnader i ålder och kön; ett litet barn av svårbestämt kön; ett barns kön avgörs redan vid koncipieringen* ○ äv. om grupp (ofta totaliteten) av kvinnor resp. män *könsfördom; skapa jämlikhet mellan könen; den naturliga blygheten för det motsatta könet* ○ ibl. äv. om sexualdrift *könets förlustelser* ○ äv. könsorgan *könshår; hans kön kunde anas genom byxyget* ...

SO2-databasen:

kön ... • endera av de två rolltyperna vid fortplantningen (dvs. hona eller hane, kvinna eller man) *honkön; hankön; kvinnokön; mankön; könsbestämning; könsbyte; kvinnligt kön; manligt kön; skillnader i ålder och kön; ett litet barn av svårbestämt kön* ○ även om grupp (ofta totaliteten) av kvinnor resp. män *könsfördom; skapa jämlikhet mellan könen; den naturliga blygheten för det motsatta könet* ○ även om självupplevd identitet *könsidentitet; psykologiskt kön* ○ även könsorgan *könsakt; könshår; könssjukdom; tvätta könet med ljummet vatten* ...

Här kan den i SO2-databasen tillagda underbetydelsen ”även om självupplevd identitet” noteras. Redaktionen har som synes gjort

valet att lägga till en betydelse vid sidan av exempelvis den mer frekvent använda, biologiska betydelsen. Den identitetsrelaterade betydelsen av *kön* är relevant i sammansättningen *könsidentitet*, och i formuleringar som *psykologiskt kön*. Denna betydelse av *kön* stämmer även överens med innehållet i RFSL:s begreppsordlista.

Redaktionen strävar också efter att, inför den nya upplagan, formulera så inkluderande betydelsebeskrivningar som det bara går. Ett exempel är hur *svärson* definieras:

SO (2009):

svärson ... (ngns) dotters man

SO2-databasen:

svärson ... man som är partner till någons vuxna barn

Den nya definitionen omfattar såväl heterosexuella som homo-sexuella relationer (jfr Trap-Jensen 2020). Fler uppslagsord som omdefinierats enligt samma princip är *svärdotter*, *svärfar*, *svärmor*, *make*, *man*, *fru* etc.

I samband med detta arbete har redaktionen bl.a. beaktat de resonemang som förs av Moon (2014), som redogör för en studie av hur olika sexuella läggningar är representerade i fem större engelska inlärningsordböcker. Bland annat jämför hon förhållandet mellan mer inkluderande definitioner och bruket av icke-heteronormativa exempel i verken. Idéer har även kommit från lösningarna i t.ex. engelskspråkiga Merriam-Webster (2019). Vidare har svenska Wiktionary, dvs. en användargenererad ordbok, som kan sägas vara förhållandevis progressiv i just detta avseende, fungerat som inspirationskälla (jfr Moon 2014:102).

Slutligen har tankemöda också lagts vid att granska vilka enskilda ord som används i definitionerna och vad dessa har för konnotationer (jfr diskussionen i Sköldberg 2020 kring användningen av ordet *ras* i SO:s betydelsebeskrivningar.)

4.3. Brukskommentarer

Exemplet *bög* kan användas för att illustrera vår arbetsprocess, i synnerhet när det gäller frågor kring värdeladdning, språkprov och länkar. I SO (2009) och i nuvarande SO2-databas ges följande information om ordet:

SO (2009):

bög ... homosexuell man <ngt vard.> *bögskräck; rätten för bögar att gifta sig och adoptera barn ...*

SO2-databasen:

bög ... <något vardagligt; kan uppfattas som nedsättande> homosexuell man ... *bögpar; rätten för bögar att gifta sig och adoptera barn ...*

Som synes är substantivet i SO (2009) försett med brukskommentaren *ngt vard.* Det är en kommentar kring stil: ordet passar inte i normalprosa utan har en mer ledig och vardaglig karaktär. I SO (2009) finns vidare följande stilruta:⁴

Orden *flata* och *bög* användes ursprungligen mest av heterosexuella som nedsättande beteckningar på homosexuella. Så småningom började homosexuella personer använda orden om sig själva, och idag är de fullt brukbara som neutrala beteckningar, kanske de bästa som finns. De har också vissa fördelar framför beteckningen *homosexuell*, bl.a. att de är riktiga substantiv.

Det är emellertid inte helt rättvisande att skriva som i stilrutan ovan. Om en homosexuell man använder uttrycket om sig själv, torde det inte vara negativt laddat.⁵ Men ordet används fortfarande

4 Stilrutan, som det hänvisas till under *bög*, står i artikeln om *flata*.

5 Se Wojahn (2015:129–135) om hur *bög* och *flata* använts bland aktivister.

de som tillmäle eller smädeord, t.ex. bland pojkar och unga män. Det kan inte uteslutas att den användningen är ett utslag av homofobi. Om vi följer Nunberg (2017), kan vi säga att ordet används i sociala grupper med negativa attityder mot homosexualitet. Detta behöver ordboksanvändare – och inte minst personer som håller på att lära sig svenska – få information om. Därför har vi, som framgår ovan, inför den kommande upplagan av SO lagt till formuleringen *kan uppfattas som nedsättande*.

Stilrutan i SO (2009) ligger i linje med RFSL:s beskrivning av *flata* och *bög*: de är återtagna och inte negativt laddade, enligt riksförbundet. Vår nuvarande beskrivning skiljer sig sålunda från RFSL:s. Skillnaden i bedömning av exemplet kan ha att göra med att RFSL har en språkaktivistisk utgångspunkt, till skillnad från oss (se avsnitt 2 ovan).

Inför den kommande upplagan av SO har redaktionen valt att ta bort samtliga stilrutor, dvs. även den som hör till *flata* och *bög*. Utmönstringen av stilrutor har gjorts av flera skäl, men främst till följd av inriktningen mot en mer renodlad deskriptiv lexikografisk resurs.⁶ Vi har vidare ändrat ett av språkproven i artikeln *bög*. Istället för att ge exemplet *bögskräck*, ett ord med drag av homofobi, har vi nu istället exemplet *bögpar*, som dessutom är mer frekvent i våra källor.

Det kan diskuteras om brukskommentaren *kan uppfattas som nedsättande* är optimal. Kommentaren är skriven ur ett mottagarperspektiv. Men kanske vore det bättre att här ta ett användarperspektiv: ordet kan sägas med olika avsikter. Vi har dock valt att behålla mottagarperspektivet, eftersom det passar bäst in i vår nuvarande lexikografiska taxonomi över brukskommentarer. En revidering av taxonomin vore mycket tidskrävande och vi har valt att inte prioritera detta i nuläget. Vidare kan det finnas en teore-

6 I fall som dessa skulle möjligtvis genomtänkta och uppdaterade stilrutor kunna fylla en viktig funktion, eftersom det i dem finns utrymme för mer ingående och nyanserade resonemang kring uppslagsordens bakgrund, laddning m.m.

tisk poäng i att inte vara för användarfokuserad. Nunberg (2017) argumenterar för att det är ordets sociala och historiska bakgrund som spelar roll för värdeladdningen; givet den teorin blir inte avsändarens specifika avsikt det enda centrala.

Det är vidare diskutabelt om *bög* har *en* huvudbetydelse samt värdeladdning som beror på kontexten, eller om den neutrala och den negativt laddade användningen utgör två olika huvudbetydelser. Det passar dock in i vår taxonomi att utgå från huvudbetydelse snarare än värdeladdning. Samtidigt är det svårt att se något starkt skäl till att göra på det ena eller andra sättet. Ett alternativ till vår indelning är sålunda att fästa mindre vikt vid definitionen, och låta värdeladdningen motivera två huvudbetydelser.

4.4. Språkprov

I samband med uppdateringsarbetet läggs också stor vikt vid revidering av olika slags språkprov (jfr resonemanget om *bögskräck/bögpar* i avsnitt 4.3 ovan). I enlighet med tidigare resonemang strävar redaktionen efter att ge en mer mångfacetterad och varierad bild av möjliga sexuella läggningar m.m. Som exempel kan substantivet *sexualitet* nämnas. I SO (2009) innehåller artikeln *sexualitet* två sammansättningar som ska illustrera hur ordet kan användas: *heterosexualitet* och *homosexualitet*. I SO2-databasen har dessa två sammansättningar kompletterats med *asexualitet*, *bisexualitet* och *hypersexualitet* (som samtliga nu också utgör egna uppslagsord i databasen).

I samband med revideringsarbetet granskar redaktionen också befintliga syntaktiska språkprov och byter, vid behov, ut sådana eller lägger till fler. Precis som vid betydelsebeskrivningarna är målsättningen att ge fler inkluderande exempel.

För det första sker detta genom att exempel som också beskriver homosexuella förhållanden anförs (jfr Moon 2014). Följande fall återfinns i SO2-databasen:

blivande: *hon träffande sin blivande hustru i USA*

bo: *hon bor ihop med sin flickvän*

make: *han träffade sin blivande make i Paris*

man: *under studietiden träffade han sin blivande man*

Det ska dock sägas att de inkluderande exemplen ändå, relativt sett, är ganska få till sitt antal och att de främst dyker upp i artiklar där de fyller en funktion i förhållande till en modifierad definition (jfr resonemangen kring bl.a. *man* och *make* i avsnitt 4.2 ovan).

För det andra inkluderas fler könsneutrala språkprov än tidigare:

kärlek: *han har förlovat sig med sin nya kärlek*

runka: *runka av sin pojkvän*

ta: *ta någon bakifrån*

I exemplet i artikeln *kärlek* framgår inte könet på ”den nya kärleken”. Under *runka* framgår inte könet på den som tillfredsställer sin pojkvän sexuellt. Slutligen förblir såväl subjektet som objektet vid *ta någon bakifrån* oklart – både subjektet och objektet kan referera till en man eller kvinna. Denna senare typ av exempel är vanligare förekommande och går i linje med de språkexempel som redan finns i ordboken. De sticker sålunda inte ut på något sätt.

4.5. Länkning

I SO (2009) respektive i SO2-databasen återfinns följande artiklar:

SO (2009)

könsöverskridare ... person som i sitt levnadssätt starkt avviker från normen för sitt kön SYN. **transperson** ...

SO₂-databasen:

könsöverskridare ... <något ålderdomligt> **transperson** ...

SO (2009):

transperson ... **könsöverskridare** ...

SO₂-databasen

transperson ... person som inte vill eller låter sig identifieras som (entydigt) man eller kvinna JFR **cisperson**

Som framgår av exemplen inkluderar SO (2009) artikeln **könsöverskridare**, vilken innehåller en betydelseangivelse samt en hänvisning till synonymen *transperson*. I SO₂-databasen har vi nu lagt in brukskommentaren *något ålderdomligt* i anslutning till *könsöverskridare* och valt att använda den tidigare hänvisningen som definition. (Denna betydelseangivelse utgör nu också en länk till artikeln **transperson**). Vidare har vi reviderat betydelsen hos ordet *transperson*. Vi har också valt att *inte* förse denna artikel med en länk tillbaka till **könsöverskridare**. Däremot uppmärksammas artikeln **cisperson** i form av en länk. För att sammanfatta: användaren får här dels informationen att *könsöverskridare* har en lite ålderdomlig klang, dels en hänvisning via länk till ett alternativt uttryckssätt – ett slags information som stöder produktion (jfr Malmgren 2009). Genom länk i den ena riktningen men inte den andra vägleds användaren från ett ålderdomligt uttryck till det uttryck som de som betecknas av ordet föredrar. Denna vägledning motiveras av målsättningen att erbjuda en diskrimineringsfri produkt, snarare än av målet att utveckla en deskriptiv resurs.

Ett liknande resonemang har förts i samband med redan nämnda *bög* (se avsnitt 4.3). I databasen finns följande uppslagsord: *bög, fikus, flata, gay, homofil, stjärtgosse*. Notera att alla dessa ord, förutom *gay*, kan användas nedsättande. Vi har länkar mellan *bög* och *flata* och *gay*, men inga länkar till de andra orden. Här har

vi gjort valet att inte aktivt erbjuda användaren de nedsättande alternativa uttrycken. Motiveringen är samma som för exemplet *könsöverskridare* ovan: vi vill erbjuda en diskrimineringsfri produkt.⁷

Här kan vi jämföra med Wiktionary, där användaren per automatik får upp nedsättande och homofoba ord vid en sökning på bög: *akterseglare*, *bajspackare*, *kuddbitare*, *skinkryttare*, *sodomit* och *stjärtgosse*. Flera av dessa ord är för lågfrekventa i korpusarna för att behandlas i SO. Men om de hade inkluderats, kunde den roll och den betydelse ordboken har (se avsnitt 1) motivera att inte länka till dessa ord från artiklar med mindre nedsättande värde-laddning.

5. Slutord

I artikeln har vi redogjort för ett pågående arbete med ord kopplade till sexuell läggning och könsidentitet inför nästa upplaga av SO, vilken beräknas bli publik under 2021. Det övergripande målet med arbetet är att göra ordbokens innehåll mer inkluderande och att visa på den diversitet som finns i samhället på detta område. På så sätt utvecklar vi en produkt som är så diskrimineringsfri som möjligt, samtidigt som vi beskriver svenska språket. Ord kopplade till sexuell läggning och könsidentitet är, i förhållande till ordbokens lemmalista på totalt ca 65 000 ord, få till sitt antal, men de är viktiga i samhällsdebatten och många av dem har också ett symbolvärde.

I arbetet revideras uppsättningen med uppslagsord. Nya ord, inte minst beteckningar på olika sexuella läggningar har lagts till. Redaktionen strävar efter att använda så neutrala ord som möj-

7 Som tidigare påtalats har redaktionen målsättningen att utveckla SO i en mer deskriptiv riktning. Det finns dock vissa något normativa inslag, t.ex. länkningen som diskuteras här. Detta kommer att beskrivas för användarna i ordbokens utanförtexter.

ligt i betydelsebeskrivningarna och att dessutom göra dem mer inkluderande. Uppsättningen av brukskommentarer granskas och revideras. Även olika slags språkprov undersöks och utvecklas och nya, inklusive sådana som utgår från normbrytande relationer, läggs till. Slutligen har riktlinjerna för mellan vilka ord det ska länkas förtydligats. Målet är att det ska finnas hänvisningar från negativt laddade ord till neutrala sådana men inte tvärtom.

En relevant fråga, som endast delvis berörts i artikeln, är hur lexikografer hittar de ord som är – eller kan uppfattas som – diskriminerande i den databas som de arbetar med och ska revidera. Vissa uppslagsord är, genom olika slags bruksbeteckningar, redan uppmärksade sedan tidigare, men språket utvecklas snabbt och ett ord som tidigare varit förhållandevis neutralt kan fort bli kontroversiellt (exempelvis kan detta ske genom påverkan från andra språk). En central fråga är också hur lexikograferna avgör vad ett ord har för laddning. Det kan finnas källor att utgå från, såsom t.ex. RFSL:s ordlista, men de passar inte alltid lexikografens syfte. Här blir språkkänslan och intuitionen central, men en sådan metod är inte riskfri. Ännu en fråga är hur lexikograferna blir varse de stereotyper som kan finnas i andra, till synes harmlösa artiklar (jfr Moon 2014). Även dessa reflektioner kan fungera som ingångar till framtida ordböcker som försöker balansera mellan deskriptiv adekvans och frihet från diskriminerande språkbruk.

Litteratur

Ordböcker

Merriam-Webster (2019) = Merriam-Webster Dictionary Pro (app för iOS, version 5.0.3) (mars 2020).

- NLO = *Nordisk leksikografisk ordbok* (1997). Henning Bergenholtz, Ilse Cantell, Ruth Vatvedt Fjeld, Dag Gundersen, Jón Hilmar Jónsson & Bo Svensén (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- SO (2009) = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. Stockholm: Norstedts.
- svenska.se = Svenska Akademiens ordboksportal. <<https://svenska.se/>> (mars 2020).
- Wiktionary = Wiktionary, den fria ordboken. <<https://sv.wiktionary.org/>> (mars 2020).

Annan litteratur

- Blensenius, Kristian (2019): Revision av konstruktionsuppgifter i *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. I: *LexicoNordica* 26, 203–223.
- Chen, Wenge (2019): Towards a discourse approach to critical lexicography. I: *International Journal of Lexicography* 32(3), 362–388.
- Diskrimineringslagen* (2020). <<https://www.do.se/lag-och-ratt/diskrimineringslagen/>> (mars 2020).
- Fairclough, Norman (2010): *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. New York: Routledge.
- Josephson, Olle (2018): *Språkpolitik*. Stockholm: Morfem.
- Kungliga biblioteket. Svenska dagstidningar. <<https://tidningar.kb.se/>> (mars 2020).
- Malmgren, Sven-Göran (2009): On production-oriented information in Swedish monolingual defining dictionaries. I: Sandro Nielsen & Sven Tarp (eds.): *Lexicography in the 21st Century: In honour of Henning Bergenholtz*. (Terminology and Lexicography Research and Practice 12.) Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 93–102.

- Mediearkivet. <<http://web.retriever-info.com.ezproxy.ub.gu.se/services/archive>> (mars 2020).
- Moon, Rosamund (2014): Meanings, Ideologies, and Learners' Dictionaries. I: Andrea Abel, Chiara Vettori & Natascia Ralli (eds.): *Proceedings of the XVI EURALEX International Congress: The User in Focus*. 15-19 July 2014. Bolzano/Bozen: Institute for Specialised Communication and Multilingualism, 85–105.
- Nunberg, Geoffrey (2017): The Social Life of Slurs. I: Daniel Fogal, Daniel W. Harris & Matt Moss (eds.): *New Work on Speech Acts*. Oxford: Oxford University Press, 238–291.
- Rydstedt, Rudolf (2012): *En matchningsdriven semantisk modell. Mellan ordboken och den interna grammatiken*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 19.) Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket.
- Sköldberg, Emma (2018): Samhällsförändringar ska speglas i Svensk ordbok. I: *Språkbruk* 4/2018, 11–15. <<https://www.sprakbruk.fi/-/samhallsforandringar-ska-speglas-i-svensk-ordbok>> (mars 2020).
- Sköldberg, Emma (2020): En mer inkluderande lexikografi – bortom frågan om kvinnor och män. I: Janne Bondi Johannessen & Kristin Hagen (red.): *Leksikografi og korpus. En hyllest til Ruth Vatvedt Fjeld*. Oslo Studies in Language 11(1), 7–30.
- Sköldberg, Emma & Anna Hannesdóttir (2017): Svenska ord – men vilka? Om uppslagsorden i *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. I: Emma Sköldberg m.fl. (red.): *Svenskans beskrivning 35. Förhandlingar vid trettiofemte sammankomsten, Göteborg 11–13 maj 2016*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 29.) Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket, 329–340.
- Språkbanken Text. <<https://spraakbanken.gu.se/>> (mars 2020).

- Trap-Jensen, Lars (2020): Inklusion eller mindretalsdiktatur? Om politisk korrekthet, minoritetshensyn og leksikografisk deskriptivisme i *Den Danske Ordbog*. I: *LexicoNordica* 27 (detta nummer).
- van Dijk, Teun A. (2015): Critical discourse analysis. I: Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton & Deborah Schiffrin (eds.): *Handbook of Critical Discourse Analysis*. Second edition. Vol. I. Malden, Massachusetts: Wiley Blackwell, 466–485.
- Wojahn, Daniel (2015): *Språkaktivism. Diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 92.) Uppsala.

Stellan Petersson
universitetsadjunkt, fil.dr
Institutionen för svenska språket
Göteborgs universitet
Box 200
SE-405 30 Göteborg
stellan.petersson@svenska.gu.se

Emma Sköldberg
universitetslektor, docent
Institutionen för svenska språket
Göteborgs universitet
Box 200
SE-405 30 Göteborg
emma.skoeldberg@svenska.gu.se